

Zitková, H., & Hezká, M. (Eds.). (2025). *Smysluplné hodnocení ve škole*. Prostějov: Svět vzdělání.

Hodnocení je přirozenou součástí každodenního života a zároveň nedílnou součástí vyučovacího procesu, který výrazně ovlivňuje žákovu učení. Existuje řada způsobů, jak k hodnocení přistupovat. V mnoha zemích ve světě se můžeme setkat s přístupy hodnocení, které jsou zaměřené na získávání informací pro zlepšení procesu učení a na podporu žákovu učení, kdy se bavíme o formativním hodnocení. V České republice převládá spíše tradiční model, který spočívá v hodnocení konečném, tedy sumativním. Jedná se o hodnocení prostřednictvím známek a je vyjádřením toho, do jaké míry si žák osvojil učivo. U tohoto hodnocení se jedná o vnější motivaci žáků, ale naší snahou má být zejména motivace vnitřní, kdy žákům díky jasným cílům, popisné zpětné vazbě, vrstevnickému hodnocení a sebehodnocení dáváme prostor k tomu, aby učení vnímali jako smysluplnou činnost. Naším cílem je, aby se hodnocení stalo nástrojem, který podporuje žákovu učení. Jinými slovy řečeno, aby žáci převzali zodpovědnost za své učení a stali se tak jeho vlastníkem.

Zásadním problémem je oddělení obsahu vzdělávání a způsobu ověřování výsledků vzdělávání. Například *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030* (MŠMT, 2020) uvádí, že ověřování vzdělávacího pokroku se musí stát součástí každodenního pedagogického procesu. S tím souvisí postupné zavádění formativní zpětné vazby na všech školách, zejména

na prvním stupni základních škol. Tam, kde bude zachováno hodnocení sumativní, by měla být formativní zpětná vazba poskytována paralelně.

V současné době, kdy se chystá revize rámcových vzdělávacích programů, se s pojmem formativní hodnocení setkáváme stále více, neboť by se mělo v dohledné době stát přirozenou součástí vzdělávacího procesu ve všech školách. Jedná se o plánovanou změnu, kdy v 1. a 2. ročníku již žáci nebudou dostávat známky, ale budou hodnoceni pouze slovně. V ostatních ročnících bude hodnocení probíhat paralelně, tedy hodnocení známkou bude doplněné o slovní hodnocení. Jedná se o zásadní změnu a je žádoucí se na ni dostatečně připravit. Učitelé mají k dispozici několik publikací, které se věnují právě formativnímu hodnocení, ale není jich mnoho. Kniha *Smysluplné hodnocení ve škole* je vydána ve správnou chvíli, kdy ji uvítá mnoho čtenářů, zejména učitelů. Komplexním způsobem se věnuje základním principům formativního hodnocení, jako je popisná zpětná vazba, cíle a kritéria, sebehodnocení žáků a vrstevnické hodnocení žáků. Uvádí kroky, jak tyto principy implementovat do výuky. S jistotou mohou říci, že zařazovat do výuky nové postupy není zcela jednoduché a tato publikace nám nabízí mnoho příkladů dobré praxe, které lze do výuky běžně zařadit.

Kniha je rozdělena na dvě hlavní části, které postupně představíme.

První část se věnuje základním principům formativního přístupu. Autoři se v ní zaměřují na vymezení stěžejních teoretických základů, mnohdy obohacených o cenné zkušenosti z pedagogické praxe. Úvodem se autoři věnují hodnocení, které u nás stále převládá, a to jsou známky. Přesvědčivě se zabývají argumenty, které mají podpořit ty, kdo se snaží o jiné formy hodnocení a chtějí u žáků posílit vnitřní touhu po poznání. Známky či pobízení jinými podobnými stimuly posiluje spíše vnější motivaci. Hlavní myšlenkou je fakt, že přirozeným cílem učení je vzdělání, nikoli dosažení známek. Autoři vyzdvihují, aby se hodnocení stalo přirozenou součástí učení, které napomáhá žákům na cestě k jejich cíli.

Následný text se zabývá nezbytnými předpoklady, bez kterých by formativní přístup nemohl existovat. V centru pozornosti je vytváření bezpečného prostředí, kde se žáci mohou soustředit na svůj rozvoj, kde mohou ochotně sdílet své myšlenky a zároveň jsou respektováni svým okolím. Tomu napomáhají pravidla, která jsou v ideálním případě sestavována společně s žáky. Autoři podotýkají, že jejich nastavování a následné dodržování napomáhá k vytváření bezpečného prostoru. S tím úzce souvisí i nenásilná komunikace, která je základem dobrých mezilidských vztahů. Je založená na důvěře a vytváření prostoru pro autonomii. Nabízí možnost volby a umožňuje, aby se žáci rozhodovali podle vlastního přesvědčení a hodnot.

Velice přínosné je vymezení základních kroků, které jsou pro formativní přístup nezbytné, aby si žáci uvědomovali své vlastní učení a byli za něj zodpovědní. Prvním krokem je, že každý žák potřebuje znát cíl,

ke kterému směřuje, kterého má dosáhnout nebo se k němu alespoň přiblížit. Právě cíle sehrávají ve formativním přístupu zásadní roli a je nutné, aby byly stanoveny vhodně, pro žáky srozumitelně, dosažitelně a zároveň měřitelně. To, do jaké míry cílů dosahujeme, nám ukazují kritéria, která jsou stanovena vždy předem, žáci jim rozumí a na jejich základě si mohou ověřit, čeho již dosáhli. Dalším krokem je popisný jazyk a vyvarování se jazyka posuzujícího, který často hodnotí charakter a vlastnosti žáka, ale není žádoucí. Autoři upozorňují, že žáci naopak potřebují nestranný popis svých činností a výsledků, což jim dopřejeme právě díky jazyku popisnému.

Na popisný jazyk navazuje další krok v podobě otázek a nedokončených vět, které žákům pomáhají k zamyšlení se nad vlastním procesem učení a podporují jejich sebehodnocení a sebereflexi. Jedná se o důležité procesy formativního přístupu, díky kterým mají žáci možnost uvědomit si, kde se právě ve svém učení nacházejí či jaké kroky mohou podniknout, aby se svému cíli ještě přiblížili. Autoři zdůrazňují, že k tomu jim mohou pomoci také různé škály a měřítko hodnocení. Na nich si mohou zaznamenat míru naplnění očekávaného výstupu nebo kritéria pomocí indikátorů míry, které mohou mít různou podobu a které postupně doplňujeme o slovní vyjádření sebehodnotících výroků.

Velmi podstatnou myšlenku vidím u popisu rolí učitele a žáka: ve formativním přístupu je učitel průvodcem dětí, které jsou aktivními účastníky a postupně se stávají tvůrci vlastního vzdělání. Žáci dostávají kvalitní zpětnou vazbu, kterou jim učitel ve správnou chvíli nabízí, a vedou vzájemný

dialog, kdy učitel pokládá reflektivní otázky a žák se zamýšlí nad svou prací. Na své cestě se může setkat i s chybou, které je v publikaci věnována zvláštní pozornost a kterou ve formativním přístupu bereme jako přirozenou součást učení, zamýšlení se nad vlastními kroky a hledání dalších cest k cíli. Práci s chybou podporuje také vzájemné hodnocení žáků, které by mělo být dialogem, v němž si žáci předávají svá doporučení a vzájemně se učí. Autoři též precizně vymezují pojmy sebehodnocení a sebereflexe jako procesy. Ty jsou přínosné jak pro rozvoj a podporu učení žáků, tak pro učitele jako cenný zdroj informací, které by měly být přirozenou každodenní součástí našeho učení.

Závěr první části autoři věnují formám konečného hodnocení, které má i ve formativním přístupu své místo. Jako nejprínosnější spatřují popsání kroků, jak učitel může psát vysvědčení formou slovního hodnocení, jakých postupů se držet. Je dobré si uvědomit, že se nejedná o umělecká díla, ale o formální dokument, který informuje o tom, jak si žák vede na cestě k plnění očekávaných výstupů. Jeho struktura je tedy stejná pro všechny děti, mění se pouze míra a kvalita zvládnutí daných očekávaných výstupů. Oceňuji, že autoři uvádějí příklady slovního vyjádření právě pro určení míry a kvality, což může učitelům velmi usnadnit práci.

Velmi cenná je druhá část knihy věnovaná konkrétním postupům. Nabízí čtenářům ukázky z praxe, jednoduché návody a konkrétní nástroje, které lze v rámci formativního přístupu využít.

Autoři popisují řadu nástrojů, díky kterým můžeme monitorovat průběh, pokrok a výsledky učení. U každého z nich představují jeho charakteristiku, především místo ve výu, kde bude mít daný nástroj nejvyšší možné uplatnění a přínos pro žáky. V mnoha případech autoři doplňují i názorné ukázky pro představu, což mnoho učitelů jistě ocení. Čtenáři se mohou inspirovat, jaký nástroj či techniku ve své praxi využijí. Každému vyhovuje něco jiného, neboť se nacházíme v různých úsecích na naší cestě, a to, co funguje na jednom místě, nemusí fungovat jinde. Proto nám autoři nabízejí poměrně dost příkladů dobré praxe, takže každý si může vybrat. Autoři neopomněli ani na mnohými učiteli obávané tripartity, tedy setkání žáka, rodiče a učitele. Podrobně popisují jejich důležité fáze a obohacují je o cenné rady a zkušenosti, na kterých lze stavět.

Závěrem lze říci, že se jedná o velmi přínosnou publikaci obsahující precizní vymezení klíčových pojmů k formativnímu přístupu, které staví na české i zahraniční literatuře. Zásadním způsobem přispívá k poznání problematiky formativního hodnocení, kterou autoři doplňují o množství komentářů z praxe. Za cenné považuji i celkové zpracování, kdy se v textu objevují odkazy na klíčové pojmy, kterým se autoři věnují v jiných kapitolách. Pevně věřím, že se tato vynikající kniha dostane do rukou co největšímu počtu učitelů a že jim dodá větší jistotu při zavádění formativního přístupu do své praxe.

Mgr. Vendula Homoky, Ph.D.

Základní škola Václava Havla, Poděbrady